

ka, og der lå nu to treskibede kirker side om side. Ved samme tid opførtes lige øst for indhegningen nogle stenbygninger, antagelig *turris et curia* i en befæstet stormandsgård.

Mangelen på skriftlige kilder gør det vanskeligt at forklare stedets ældste historie. Et brev fra 1033 fortæller, at Regenbach tidligere var kejserinde Giselas arvegods, men nu tilhører kirken, og Fehring mener, at der må være tale om en form for klosteranlæg. Hvis tolkningen af korskanalerne i sognekirken er rigtig, skal man nok tillige lægge stor vægt på stedets mulige betydning som mål for fromme valfarter. Det siden 1500-tallet dokumenterede Veitsmarkt kan være et langt ældre fænomen.

Omkring år 1240 blev anlægget ramt af en altødelæggende katastrofe. Den store basilika blev jævnet med jorden, og den befæstede storgård forsvandt. På dens plads ligger dog endnu landsbyens største bondegård. Kun sognekirken genopstod efter branden, som Fehring forsigtigt sætter i forbindelse med grundlæggelsen af en borg på det nærliggende Langenberg.

Som arkæologisk publikation står værket om Unterregenbach i særklasse. Det er en smuk og statelig bog i tre bind, imponerende både i planlægning og udførelse. Intet er overladt til tilfældighederne. Med sin skematiske opdeling i fundområder og kronologiske perioder og inden for hver af disse i *Befunde* og *Ergebnisse* synes værket umiddelbart vanskeligt tilgængeligt, for ikke at sige uoverskueligt. Men på forbavsende kort tid bliver læseren fortrolig med systemet, der rummer store fortrin, især ved udredningen af komplicerede stratigrafiske forhold. Dokumentationsniveauet er usædvanligt højt, og fremstillingen er til det yderste pertentlig og detaljeret. Et minus ved systemet er de mange gentagelser, der må til, for at læseren kan følge med, og man kunne nok mene, at endog en meget betydelig del af de fremlagte enkeltoplysninger er af så speciel karakter, at de kunne være forblevet i de interne udgravningsrapporter. Men når udgiverne – Landesdenkmalamt Baden-Württemberg – har villet bekoste udgivelsen, således at bogen kan erhverves til en manérlig pris, skal vi andre sandelig ikke gøre vrøvl over, at arbejdet er udført godt og grundigt. Denne fremragende bog kalder på beundring og bør blive et eksempel til efterfølgelse.

Olaf Olsen

Norsk kildeudgave

SKATTEMATRIKKELEN 1647, *udg. af Norsk lokalhistorisk institutt, Universitetsforlaget Oslo, pr. bd. 48 n. kr.*

Med støtte fra Norges almenvitenskaplige forskningsråd har Rolf Fladby og Hans Try siden 1969 udsendt 9 af 12 planlagte bind af det vældige værk, som samlet kaldes skattematrikkelen.

En anmeldelse af en kildeudgave har normalt først og fremmest til formål at gøre en kreds opmærksom på udgavens eksistens; dernæst kan der være grund til at vurdere selve udgivelsesmåden, der jo altid kunne være anderledes, så sandt som enhver udgivelse, når bortses fra fotografering, samtidig er en fortolkning. Selv om dette værk næppe vil finde mange købere i Danmark, fortjener det omtale som et bemærkelsesværdigt eksempel på en udgivelsesform.

De færreste har vel præsent, at Hannibal Sehested som statholder i Norge i sine bestræbelser på at udskille den norske finansforvaltning fra det øvrige riges fik gennemført en skattereform, hvorved en del småskatter blev erstattet med en samlet årlig skat, kontributionen eller landsskatten. Mens man i begyndelsen opererede med tre gårdstørrelser, sættes med skattebrevet af 2. juni 1647 skatten for den enkelte gård i forhold til gældende skyld (landgilde), dog under hensyn til den gamle inddeling i hele, halve og »øde« gårde. Eftersom det også havde skattemæssig betydning, hvem der ejede de enkelte gårde, »havde bygselen« (bortfæstningsretten) som det udtrykkes, og hvor meget landskyld hver gård svarede, blev der brug for mere end blot et mandtal over skatteydere som i danske lensregnskaber, og disse omstændigheder kan man nu takke for en næsten fuldstændig jordebog over landet. Dette siger endda ikke lidt, da ejerforholdene i Norge langt fra var en fjeldvariant af de danske. I overensstemmelse med adelens langt mindre betydning, træffer man jordejere i alle størrelser: odelsgodset (selvejer- eller rettere det bondeejede gods) udgjorde over dobbelt så stor en andel som adelsgodset på denne tid. Matriklen ordner gårdene sognevis og derefter i størrelsesgrupper (ikke omvendt som indledningen har det). Selv om vi befinder os hinsides matrikelnumrenes tid, gør de særegne norske forhold, at man langt lettere kan identificere den enkelte gård, end tilfældet ville være i samtidige danske jordebøger, da norske gårde i næsten alle tilfælde har navne.

At dette værk er af stor værdi for rigshistorisk forskning er indlysende – de mange oplysninger kan danne råstof for talrige sociale og økonomiske studier – men at samtidig lokalhistorikere over hele Norge har fået en »vejviser 1647« gør det til noget enestående. Udgiverne er kommet egns- og personalhistorikere – det formentlig største antal købere – imøde ved at forsyne hvert bind med næsten identiske indledninger, men netop for et værk, der vil appellere til amatørhistorikere af alle slags, forekommer indledningen dog meget spartansk, idet den stort set indskrænker sig til et referat af skattebrevene og nødtørftig forklaring på opstillingen. Ejendomsstrukturen forudsættes bekendt, og ordforklaringer findes ikke. Man kunne også ønske større udførlighed hvad angår materialets fuldstændighed og afgrænsning. F. eks. omtales i skattebrevet fiskere, men medtager mandtallene kun fiskere uden for byerne, og ligeledes med håndværkere? Og hvordan lå det med byernes jorder? Til gengæld finder man udmærkede registre bag i hvert bind, som rækker over person- og stednavne, og gør, at værket er let at bruge. En god idé er desuden de overskuelige kort, som sammenstiller den administrative inddeling i fortid og nutid. Hvad selve opstil-

lingen angår, er der tilstræbt en ensartethed, som forlæggene ikke har, og dermed kan brugerne kun være tjent. Med nærmere forklarede begrænsninger er teksten gengivet ord- og bogstavret. Man kan spørge om det er umagen værd nogle tusinde gange at skelne mellem seks–syv forskellige stavemåder for »byg-sel«, og i betragtning af det meget begrænsede ordforråd i matriklerne ville filologien næppe have lidt større tab ved, at bogstavretheden blev begrænset til navne og stednavne. Men det er naturligvis altid et problem, hvorvidt og i hvor høj grad man skal normalisere og dermed berøve brugeren glæden ved at stå over for den karske tekst. I et land med flere skriftsprog kan det måske rejse større problemer end det løser, hvad man erindres om i indledningen, som forekommer i to sproglige versioner. Helle for den, der forstås umiddelbart af de norskes naboer!

Når udgaven fortjener at bemærkes af andre end de potentielle brugere, skyldes det også det mere tekniske. For få år siden ville man ikke have syntes, at en bog trykt med formindsket maskinskrift i off-set var en rigtig bog. Men de stigende priser på traditionelle trykkeformer gør imidlertid, at man efterhånden kommer til at affinde sig med ny former. Ingen synes vel, at det maskinskrevne satsbillede er kønt, uanset hvor nydelige typerne, som her, kan være. Variabel længde for de enkelte bogstaver er et fremskridt, men der er alligevel for meget luft imellem, til at læseligheden kan måle sig med bogtryk. Endelig er der den højre margin, som normalt må blive som den kan, hvis opsætningen ikke skal blive for tidkrævende. Til en opgave som den foreliggende betyder disse ting imidlertid mindre, da man ikke læser teksten ud i én køre, og klummen desuden rummer en masse luft. Den lige højre margin får man desuden forærende af kolonner ved linieslut. Teknisk demonstrerer udgaven en bogform (herhjemme anvendt af Erhvervsarkivet), som skulle have gode muligheder for at blive accepteret til tabelprægede kildeudgaver, arkivregistraturer og lignende, hvor nytten går forud for skønheden. Hvem sagde Christian 5's matrikel?

Jørgen H. Andersen

Danmarks rikdom til skue

DANMARK. HISTORISK BILLEDBOG I–IV. *Udgivet af Dansk Historisk Fællesforening under redaktion af Jørgen Paulsen (billeder) og Erik Kjersgaard (tekst). Forfattere: P. V. Glob og Erik Kjersgaard (bind I), Svend Ellehøj og Finn Askgård (II), Johan Hvidtfeldt (III), Kristian Hvidt og Ole Karup Pedersen (IV). Hillerød 1969–71. Indb. og i kasette. Særpris 165 kr. – leveres og i 4 månedlige rater.*

Disse fire bind »historisk billedbog« kan imponere og glæde en på samme tid og på mange måter. Danmarks rikdom av historisk billedstoff er her lagt frem